

УДК 378:005.6

ОЛЕНА КАСЬЯНОВА

Харківська медична академія післядипломної освіти

**ПЕДАГОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА УСПІШНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК
ПЕРЕДУМОВА СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Стаття присвячена питанням забезпечення якості вищої освіти. Висвітлено можливості використання педагогічної експертизи для створення системи внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності і якості вищої освіти. Охарактеризовано технологію поелементного аналізу успішності студента як інструментарію педагогічної експертизи та на конкретному прикладі показано можливість її використання у навчальному процесі вищої школи.

***Ключові слова:** педагогічна експертиза, успішність студента, системам внутрішнього забезпечення якості освіти, технологія поелементного аналізу, самоекспертиза, зовнішня експертиза, якість засвоєння змісту освіти, оцінювання.*

Постановка проблеми, її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Створення системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти передбачено Законом України «Про вищу освіту» (ст.16), в якому, зокрема, зазначається, що вона складається із системи забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності й якості вищої освіти, та передбачає щорічне оцінювання здобувачів

вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань [4].

Теоретичні й практичні напрацювання щодо оцінювання знань студентів мають тривалу вітчизняну традицію, проте нові умови навчання та вимоги до якості підготовки майбутніх фахівців у вищій школі потребують принципово нових підходів.

Таким новим підходом до створення системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти може бути експертиза, оскільки удосконалення процесу підготовки майбутнього фахівця потребує вичерпного знання про стан і перебіг навчального процесу, тобто отримання повної, об'єктивної, релевантної інформації щодо викладання й учіння, рівня навчальних досягнень студентів, компетентності викладачів, що на основі експертного оцінювання дозволить приймати ефективні рішення, визначати шляхи розв'язання проблем, обґрунтовувати необхідність інноваційних змін в освітній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із проблеми; виділення невирішених її частин. Проблеми експертизи в освіті знайшли відображення у дослідженнях М. Архангельського, Л. Буркової, В. Бухвалова, О. Боднар, Г. Воробйова, Л. Даниленко, В. Євланова, А. Ермоли, В. Зверєвої, Р. Ільсова, В. Кутузова, Л. Петренко, П. Піскунова, Я. Плінер, С. Тарасова, В. Черепанова та інших науковці. У науковому доробку названих та інших експертологів – понятійний апарат і концептуальні засади експертиз, класифікації їх видів, моделі компетенцій експертів, підходи, технології оцінювання та методи експертизи, алгоритмізовані експертні процедури та інструментарій експертного оцінювання.

Проте на сьогодні в практиці освіти експертиза носить фрагментарний, непрозорий, випадковий, несистемний характер. Експертна оцінка обмежується констатацією фактів, складанням звітів та рекомендацій, що не дозволяє використовувати можливості експертизи повною мірою для прогнозування і забезпечення розвитку вищої освіти.

Запровадження педагогічної експертизи вимагає нової інтерпретації загальних принципів і положень щодо свого об'єкту – вищої освіти, виявлення умов організації, методів, прийомів та технологій здійснення педагогічної експертизи успішності студентів.

Отже, метою даної публікації є висвітлення широкому загалу викладачів вищих навчальних закладів технології оцінювання успішності студентів, застосування якої на засадних принципах педагогічної експертизи сприятиме створенню у вищому навчальному закладі системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. З огляду на результати наукових досліджень [3; 5; 6; 7], можна стверджувати, що педагогічна експертиза – це комплекс науково-дослідних процедур вивчення педагогічних явищ, процесів, проблем, результатів навчальної діяльності студентів та професійно-педагогічної діяльності викладачів, експертне оцінювання альтернативних рішень і визначення найкращих варіантів організації освітнього процесу з метою поліпшення його якості й оновлення змісту освіти, технологій, методик навчання і виховання, а також прогнозування розвитку вищого навчального закладу.

У понятті «педагогічна експертиза» звернемо увагу на прикметник педагогічна, яка характеризує такі особливості даної експертизи: 1) експертиза здійснюється для педагогічно значимих цілей, тобто вона орієнтується на те, щоб на основі аналізу й інтерпретації результатів одержати нову інформацію щодо підвищення якості освіти, навчання, виховання і розвитку особистості студента; 2) вона надає принципово нову змістову інформацію про професійно-педагогічну діяльність викладача; 3) здійснюється за допомогою методів, що органічно вписуються в логіку педагогічної діяльності; 4) за допомогою експертизи посилюються контрольно-оцінні функції діяльності викладача; 5) навіть деякі традиційно застосовувані методи і засоби

навчання і виховання можуть бути трансформовані в методи і засоби педагогічної експертизи.

Поліпредметність і поліфункціональність педагогічної експертизи, розгортання конкретних практичних робіт експертного характеру зумовлює багатогранність уявлення про її функції. У контексті нашого дослідження розкриємо лише деякі з них. Так, педагогічна експертиза виконує оцінну функцію, що зумовлює визначення необхідних результатів навчального процесу та їх значимості у контексті змін, що відбуваються у вищій освіті для прийняття відповідних рішень, а також у відповідності до нормативних та сучасних параметрів і вимог до освітнього процесу, що аналізуються й оцінюються за системою критеріїв, норм оцінки та технологією; діагностичну, яка спрямована на виявлення стану навчального процесу, причин його відхилень від нормативних, науково обґрунтованих параметрів, за якими здійснюється його аналіз і оцінка; рефлексивну, що забезпечує усвідомлення кожним викладачем усього перебігу їхньої професійно-педагогічної діяльності, проблем та її результатів; захисну, що зумовлює реалізацію інтересів студентів у відповідності до потреб, інтересів, очікувань суспільства, існуючої парадигми освіти, психогігієни, охорони здоров'я [6].

Нам імпонує точка зору Л. Подоляк, В. Юрченка, що успішність – це ступінь засвоєння студентом обсягу знань, умінь і навичок, визначених навчальною програмою, із погляду їхньої усвідомленості, повноти, глибини, системності, оперативності, гнучкості, міцності, тобто таких характеристик, що визначають якість набутої освіти, та визначається в балах. На думку науковців, висока успішність студентів досягається системою дидактичних і виховних засобів, оптимальною організацією навчальної діяльності [8].

Проблема оцінювання успішності студентів постає перед кожним викладачем вищої школи. З цієї точки зору надзвичайно важливий практичний досвід, що репрезентує технологію такого оцінювання, яка охоплює комплекс заходів, необхідних для створення ефективною системи адекватного оцінювання студентських знань: від планування оцінювання – до методики його проведення та коректної інтерпретації результатів. Технологія в будь-якій сфері – це діяльність, що максимальною мірою відображає об'єктивні закони певної предметної сфери і тому забезпечує найбільшу для даних умов відповідність результату поставленим цілям [2], тобто вона дозволяє забезпечувати результативність процесу на заданому рівні. Технологія є такою моделлю процесу, яка відображає ті суттєві його характеристики, сукупність яких є достатньою для ініціації реального процесу за описом [10].

Технологією, що дозволяє визначити успішність студентів, є технологія поелементного аналізу, в основу якої покладено змістовно-діяльнісний підхід, що ґрунтується на таксономії цілей Б. Блума [9] та тестово-операціональний підхід В. Беспалька [1].

Ґрунтуючись на дослідженнях зазначених науковців, можна стверджувати, що для технології поелементного аналізу успішності студентів важливими є такі показники якості навчання: 1) науковість опанування знаннями, умінями, навичками, яка визначається ступенем А (феноменологічний), якщо відбувається описовий виклад фактів та явищ; ступенем Б (аналітико-синтетичний), якщо здійснюється пояснення природи, властивостей об'єктів, закономірностей явищ; ступенем В (прогностичний), якщо пояснюється явище певної галузі із відтворенням їх кількісної теорії, моделюванням процесів, аналітичним поданням законів і властивостей; ступенем Г (аксіоматичний), якщо явище пояснюється з використанням високого ступеня узагальнення навчального матеріалу; 2) складність змісту навчання (ступінь абстракції); 3) важкість змісту навчання, яке визначає співвідношення досвіду тих, хто навчається, за рівнем засвоєння та діяльності, що задана у підручнику як мета та спосіб засвоєння; 4) ступінь автоматизації засвоєння; 5) якість засвоєння; 6) міцність засвоєння.

Основним методом у технології поелементного аналізу є контрольна робота. Контрольна робота як метод педагогічного аналізу передбачає виявлення рівня правильності, обсягу, глибини та дієвості засвоєння студентами знань і вмінь, отримання інформації про характер їх пізнавальної діяльності та активності у навчальному процесі, забезпечує виявлення прогалин у знаннях і вміннях студентів, встановлення рівня їх готовності до опанування новим навчальним матеріалом.

Завдання, які включають до змісту контрольних робіт, мають містити питання найбільш складні й важкі для засвоєння, а також актуальні для подальшого навчання. Сукупність виконаних завдань сприяє побудові цілісного уявлення про особливості розумової праці студентів, відображає ступінь сформованості найбільш універсальних та інтегрованих прийомів навчальної діяльності, складних для оволодіння й актуальних для основних етапів навчання у вищій школі.

Технологія поелементного аналізу передбачає певний алгоритм дій, який розглянемо на прикладі її використання для визначення якості освіти з навчальної дисципліни «Педагогіка вищої школи». Традиційно якість освіти ототожнюється із сумою знань, отриманих в процесі навчання. Проте сучасний світ швидко множиться, застаріває та набуває якісно нових обрисів, що потребує від майбутнього фахівця набуття компетентностей. Тобто процес навчання переорієнтовується з простого накопичення знань на формування умінь їх використовувати у стандартній та зміненій ситуації, самостійно засвоювати нові знання, щоб забезпечити власну конкурентоздатність протягом усього життя. Технологія поелементного дозволяє визначити не лише рівень опанування знаннями студентами, а й здатність їх використовувати для вирішення професійних завдань.

Крок перший. Визначається тема для контролю й оцінювання знань, умінь, навичок студентів. Наприклад, для контролю успішності студентів обрана тема «Форми організації навчання у вищій школі».

Крок другий. З визначеної теми складається контрольна робота, яка має питання трьох рівнів складності. Це питання репродуктивного, конструктивного і творчого рівнів. Репродуктивний рівень характеризується відтворенням об'єктивної інформації про об'єкт пізнання на основі її усвідомленого сприйняття і фіксування у пам'яті. Конструктивний рівень свідчить про здатність студента застосовувати репродуктивні знання у подібних, стандартних або варіативних умовах. Творчий рівень передбачає уміння студентів продуктивно використовувати знання і набуті способи дій у нетипових, нестандартних або змінених ситуаціях. Наприклад, перше питання контрольної роботи (репродуктивний рівень): дайте визначення поняття «форми навчання» та назвіть характерні ознаки форм навчання. Друге питання (конструктивний рівень): у чому полягає відмінність між семінарськими, лабораторними та практичними заняттями? Третє питання (творчий рівень): обґрунтуйте умови ефективної організації самостійної роботи студентів. Підкреслимо, що питань кожного рівня у контрольній роботі може бути декілька.

Крок третій. Питання контрольної роботи розкладаються на елементи. У нашому прикладі перше питання – дайте визначення поняття «форми навчання» та назвіть характерні ознаки форм навчання – вміщує такі елементи знань:

1 – визначення «форма навчання» як стійка і завершена організація педагогічного процесу;

Ознаки форм навчання:

2 – кількість студентів;

3 – місце навчання;

4 – характер навчальної діяльності студентів;

5 – характер зв'язків між викладачем і студентами;

6 – тривалість часу навчання.

Друге питання – у чому полягає відмінність між семінарськими, лабораторними та практичними заняттями? – складається з таких елементів:

- 7 – особливості семінарських занять;
- 8 – особливості лабораторних робіт;
- 9 – особливості практичних занять;
- 10 – уміння порівнювати;
- 11 – уміння роботи узагальнення;
- 12 – уміння роботи висновки.

Третє питання – обґрунтуйте умови ефективної організації самостійної роботи студентів – вміщує знання і уміння, що складають такі елементи:

- 13 – усвідомлення, що таке умова;
- 14 – сутність і особливості самостійної роботи студентів;
- 15 – визначення не менше трьох умов;
- 16 – правильне обґрунтування;
- 17 – логічність відповіді;
- 18 – послідовність викладу.

Таким чином, ця контрольна робота має 18 елементів знань, умінь і навичок майбутнього фахівця.

Крок четвертий. Складається таблиця поелементного аналізу контрольної роботи з визначеної теми (табл.1).

Таблиця 1.

Поелементний аналіз контрольної роботи з теми «Форми організації навчання у вищій школі»

№	ПІ студ.	перше питання					друге питання						третє питання						К	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		18
1																				
2																				
3																				
4																				
5																				
...																				

Крок п'ятий. Студенти виконують контрольну роботу, отримуючи лише питання (1,2,3).

Крок шостий. Викладач перевіряє контрольні роботи і заповнює таблицю поелементного аналізу (табл.2.). Плюс ставиться тоді, коли визначений елемент у контрольній роботі студента явно виражений, мінус, коли даний елемент у роботі не відображений. Наводимо приклад.

Крок сьомий. Викладач аналізує заповнену таблицю поелементного аналізу контрольної роботи з точки зору успішності опанування визначеною темою кожним окремим студентом, з точки зору опанування кожним елементом студентами групи (по вертикалі) та з точки зору роботи викладача з теми (якими елементами знань не опанувало більшість студентів і чому?).

Якість засвоєння змісту освіти з визначеної теми навчальної дисципліни підраховується за допомогою коефіцієнта

$$K = A / P,$$

де А – кількість правильних теоретичних відповідей і правильно виконаних операцій (знання і уміння, які сформовано у студента),

Р – кількість знань і умінь, якими повинен володіти студент, щоб правильно виконати завдання.

Таблиця 2.

Поелементний аналіз контрольної роботи з теми «Форми організації навчання у вищій школі»

№	ПІБ студ.	перше питання						друге питання						третє питання						К
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
1		+	+	+	+	+	-	+	+	-	-	-	+	+	+	+	-	-	+	0,67
2		-	+	+	-	+	-	+	+	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	0,56
3		+	-	+	+	+	+	-	+	-	-	-	+	+	-	-	+	-	+	
4		+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-	+	-	+	-	
5		+	+	+	+	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-	-	-	+	+	
6		+	+	+	+	+	-	+	+	-	+	+	-	+	+	+	-	+	-	
..																				

Так, перший студент має 12 сформованих елементів знань і правильно виконаних операцій (12 плюсів), а елементів у цій контрольній роботі усього 18, отже, коефіцієнт засвоєння знань, умінь і навичок з даної теми становить 0,67, другий студент має 10 сформованих елементів знань і умінь і правильно виконаних операцій, отже, коефіцієнт засвоєння теми становить 0,56 і т. д.

Для оцінювання рівня опанування студентами знань, умінь і навичок з теми варто врахувати, якщо коефіцієнт засвоєння $K \leq 0,70$ і студент виконав елементи завдань репродуктивного і конструктивного рівня, то рівень засвоєння знань низький; якщо $K > 0,70$ і студент виконав завдання репродуктивного, конструктивного і частково творчого рівнів, то загальний рівень засвоєння теми середній; якщо $K > 0,70$, а рівень виконання завдань – творчий, то загальний рівень засвоєння високий. Проте якщо студент виконує завдання більш високого рівня і не виконує завдання більш низького рівня, вважати рівень засвоєння знань високим неможна.

Крім того, ретельний аналіз таблиці результатів виконання контрольної роботи студентами (табл. 2), дозволяє зробити висновки, що студенти даної групи недостатньо володіють знаннями щодо сутності і особливостей самостійної роботи (елемент 14, найменша кількість плюсів по вертикалі), не уміють роботи висновки (12 елемент), відчують утруднення щодо обґрунтування власної відповіді (16 елемент) та послідовності викладу отриманих знань (18 елемент). Отже, викладач має врахувати виявлені прогалини у своїй подальшій роботі.

На основі аналізу теоретичних розробок і стану практики здійснення педагогічної експертизи можна виокремити дві моделі експертизи діяльності навчальних закладів: розвиваючу і діагностичну, а за структурою і змістом – внутрішню експертизу (самоекспертиза); зовнішню – дослідження діяльності закладу освіти, навчально-виховного процесу незалежними експертами.

Основне призначення внутрішньої експертизи полягає у виокремленні утруднень та проблем, а також у визначенні шляхів їх вирішення у діяльності навчального закладу і/або в реалізації програми розвитку вищого навчального закладу. За результатами внутрішньої експертизи визначається необхідність у зовнішній експертизі, призначення якої – допомогти у вирішенні виявлених проблем та аналізі проміжних результатів діяльності викладача або колективу, прогнозуванні подальшого розвитку. Відтак, технологія поелементного аналізу добре вписується у процедуру педагогічної експертизи, оскільки її можна використовувати як для самоекспертизи, так і зовнішньої експертизи, для якої елементи знань, умінь і навичок студентів виокремлюються із стандартів вищої освіти.

Висновки і перспективи подальших розвідок із напрямку. Отже, в технології поелементного аналізу закладено сенс встановлення якості вищої освіти, оскільки вона дозволяє вимірювати значення статичних та динамічних параметрів, що відображають стан і результати навчально-пізнавального процесу студента і професійно-педагогічної діяльності викладача, отримати відповідні сукупності ознак і/або значень, які відображають ці види діяльності та дають підставу для формування суджень (ставлення) про відповідність отриманих знань, умінь і навичок (їх частин або елементів) загальним і професійним вимогам до випускників вищих навчальних закладів, соціально-економічним вимогам до характеру функціонування і темпів розвитку освітньої системи, а також про ступінь цього задоволення (незадоволення). Педагогічна експертиза, у свою чергу, дозволяє створити систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Беспалько В. Мониторинг качества образования – средства управления образованием/ В. Беспалько // Мир образования. – 1996. – №2. – С. 31-36.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2002. – 1426 с.
3. Докучаєва В. В. Експертиза як метод прогностичної оцінки в процесі створення інноваційних педагогічних систем / В. В. Докучаєва // Вісник Дніпропетровського ун-ту економіки та права ім. Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Т- 2011. - №1 (1) – С. 27-32.
4. Закон України «Про вищу освіту»// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, №37-38, ст. 2004.
5. Иванов Д. А. Экспертиза в образовании: учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений / Д. А. Иванов. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 336 с.
6. Касьянова О. М. Педагогічна експертиза діяльності навчального закладу : навчально-методичний посібник / О. М. Касьянова. – Х. : Вид. гр. «Основа», 2012. – 128 с.
7. Петренко І. І. Теоретико-прикладні аспекти експертно-аналітичної діяльності / І. І. Петренко // Філософія. Політологія. Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – 2011. - №102. – С. 45-48.
8. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи: Практикум: Навч. посіб. / Л. Г. Подоляк, В. В. Юрченко. – К. : Каравела, 2008. – 336 с.
9. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives. Handbook I. Cognitive Domain. David Me Key/ – New York, 1954. – 366 p.
10. National Council for Educational Technology : Режим доступу : [http : //www.wattpad.com /262269](http://www.wattpad.com/262269).

Стаття надійшла до редакції 18.10.2016 р.

КАСЬЯНОВА Е.

Харьковская медицинская академия последипломного образования

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА УСПЕШНОСТИ СТУДЕНТОВ КАК УСЛОВИЕ СОЗДАНИЯ СИСТЕМЫ ВНУТРЕННЕГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ КАЧЕСТВА ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Статья посвящена вопросам обеспечения качества высшего образования. Освещены возможности использования педагогической экспертизы для создания системы внутреннего обеспечения качества образовательной деятельности и качества высшего образования. Охарактеризована технология поэлементного анализа успешности студента как инструментария педагогической экспертизы и на конкретном примере показано возможность ее использования в учебном процессе высшей школы.

Ключевые слова: педагогическая экспертиза, успешность студента, система внутреннего обеспечения качества образования, технология поэлементного анализа, самооценки, внешняя экспертиза, качество усвоения содержания образования, оценивание.

KASYANOVA O.

Kharkiv Medical Academy of Post-Graduate Education, Ukraine

PEDAGOGICAL EXPERTISE OF STUDENTS' ADVANCEMENT AS PREREQUISITE OF INTERNAL GUARANTEE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION QUALITY

The aim of the article is the description of evaluation technology of students' advancement that is represented by the example of high school educational process. Elementwise technology presupposes separation of knowledge and skills a student is to acquire into constituents. It helps to analyse students' advancement and define activity vector of a teacher. Tasks of different complexity degrees used to examine and evaluate students' advancement let define the level of knowledge formation as well as the skills to use it in standard and changing situations. It is proved that the suggested technology can be a tool of pedagogical expertise which is considered to be a complex of scientific and research procedures which help to study pedagogical phenomena, processes, problems and activity results. Regular internal expertise (self-expertise) and external pedagogical expertise with the use of elementwise analysis technology will contribute to the creation of the system of internal guarantee of high level of education.

Keywords: *pedagogical expertise, student achievement, systems of internal quality assurance, technology of elementwise analysis, self-expertise, external expertise, quality of assimilation of educational content, evaluation.*